

МОЛОДЬ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

*Марина Гуцалова,
аспірантка кафедри політичних наук
Чорноморського державного університету
імені Петра Могили*

У статті аналізується поняття «молодь» з точки зору спрямованості на нього державної молодіжної політики. Автор визначає вікові обмеження та специфічні особливості цієї категорії населення, що постають важливим фактором у контексті державотворчих процесів в Україні.

Ключові слова: *молодь, державна молодіжна політика, громадянське суспільство, державотворчі процеси, Україна, трансформація, демократизація, соціум.*

This article deals with definition of the category «youth» from the perspective of state youth policy. The author researches age and other criteria and specific features of such a category, which are important factors in the context of state-building processes in Ukraine.

Keywords: *youth, state youth policy, civil society, state-building processes, Ukraine, transformation, democratization, society.*

Ускладнення розвитку українського суспільства в умовах докорінної трансформації передбачає активне залучення молоді – найбільш мобільної та адаптивної до змін частини суспільства, до участі в державотворчих процесах. У свою чергу, це вимагає застосування науково обґрунтованої державної молодіжної політики в Україні. Це обумовлює актуальність вивчення молоді як об'єкта державної молодіжної політики.

Протягом 18 років бурхливого політичного життя України, в країні сформувалась молодь, яка є вже не радянською, вона розвивається за часів незалежної доби історії нашої держави.

Молодь завжди уособлювала майбутнє суспільства. Адже вона не є пасивним спостерігачем процесів та змін, що відбуваються в суспільстві, а завжди прагне активно до цих процесів долучатися. Саме це, за словами А. Карнауха, і робить її «основною рушійною силою прогресивного суспільно-політичного розвитку на етапі становлення української політичної нації» [11, с. 64].

Вихідним пунктом розробки будь-якої стратегії державної молодіжної політики є визначення поняття «молодь», що виступає об'єктом цієї молодіжної політики. З огляду на актуальність проблеми, мета статті – з'ясувати зміст поняття «молодь» та визначити специфічні особливості цієї частини соціуму.

Питанням щодо сутності поняття «молодь» та вікових меж молоді присвячено праці українських вчених М. Головатого, В. Головенька, А. Карнауха, В. Куліка, М. Пірен, М. Перепелиці, в яких розкривається поняття «молодь» та досліджується в цілому проблема формування та реалізації молодіжної політики, питання професійної соціалізації молодого покоління. У своїх працях В. Пилипенко та О. Вишняк розглядають політичні орієнтації та соціальні очікування сучасної молоді. О. Петрунько досліджує проблеми відчуження сучасної молоді від активної політичної діяльності. М. Погребинський аналізує політичні симпатії сучасної молоді та робить прогнози щодо її електорального вибору. Г. Приходько вивчає вплив ринкових чинників на соціальну активність молоді. Є. Головаха на основі даних досліджень, проведених Інститутом соціології НАН України, аналізує ставлення до влади та політичний вибір молоді, виділяє окрему когорту молоді віком до 22 років, яка проходить соціалізацію за умов первинної сім'ї та навчальної діяльності. М. Остапенко розглядає проблеми політичної соціалізації студентської молоді та особливості її політичної культури.

Набагато менш дослідженими на сьогодні залишаються питання щодо методів та форм участі молоді у державотворчих процесах, зокрема дієвого залучення молодіжних організацій та рухів до розв'язання проблем молоді, їх співпраці з політичними партіями та спілками, підготовки до роботи та професійного зростання молоді в Україні.

Приклади вдалої реалізації потенціалу молодих людей на благо суспільства можна спостерігати у сучасному ЄС. Водночас, як пише Н. Колесніченко, «серйозною загрозою для політичної

стабільності й громадянського порядку в багатьох регіонах світу є те, що існує немало свідчень зростаючого відчуження молоді від суспільства, держави, політики» [12, с. 89].

У сучасних умовах українська молодь є однією з найбільш уразливих груп суспільства в економічному та соціально-правовому аспекті, чиє життя піддається загрозі, а благополуччя не відповідає мінімальним стандартам [52, с. 88]. Вона живе в умовах підвищеної соціальної напруги і психологічного дискомфорту. Внаслідок цього в молодіжному середовищі поширюються наркоманія, токсикоманія, алкоголізм, проституція та інші негативні явища. Більшість молодих людей стоять перед складним життєвим вибором, до якого вони не готові ані психологічно, ані організаційно.

Існує безліч підходів щодо визначення сутності поняття «молодь». Перш за все, предметом дискусій є визначення вікових критеріїв даної категорії.

Поняття «молодь» значною мірою базується на врахуванні особливостей психологічного розвитку людини. М. Головатий та Ю. Криворучко вважають, що приблизно з 14 років особа починає усвідомлювати свої соціальні зв'язки і своє місце в суспільстві. До 18 років практично завершується формування основних психофізичних особливостей людини, а до 24 років закінчуються процеси росту в людському організмі і формується соціальний статус особи, що в умовах України пов'язано з отриманням на цей час освіти, демобілізації з армії і набуттям фахових знань. Так, Н. Паніна і М. Головатий роблять акцент на питанні соціалізації молоді та визначають її як соціально-демографічну групу, що переживає період становлення соціальної зрілості, адаптації до світу дорослих і майбутні зміни. Ю. Криворучко та В. Вербець акцентують увагу на визначенні молоді, як частини суспільства, з точки зору суспільного розвитку. Молодь – продукт історії та певної культури і водночас їх рушійна сила і чинник змін, соціальна цінність як частина різних класів, соціальних прошарків та націй.

Молодь є суспільно диференційованою соціально-демографічною спільнотою, якій притаманні специфічні фізіологічні, соціально-психологічні, теоретико-пізнавальні, культурно-освітні та інші властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей [18, с. 180].

На основі проаналізованих підходів, доцільно запропонувати таке визначення: «молодь» – соціально-демографічна група суспільства, що переживає період становлення соціальної зрілості, адаптації до світу дорослих і майбутніх змін, яка постійно поповнює політично й економічно активне населення держави. При цьому ускладнюється рольове самовизначення молодих людей у соціумі. Насамперед, значна частина молоді посідає місце в нових соціальних групах: серед підприємців, менеджерів, банківських працівників. Збільшилася кількість молодих людей, які очолюють суспільні рухи, молодіжні організації, партії. Утім, молодь залишається однією з незахищених соціальних груп, на яку впливає чимало факторів.

Як специфічна соціально-демографічна група, молодь характеризується не лише віковими межами, а й місцем, котре вона посідає в соціальній структурі суспільства, особливостями соціального становлення і розвитку. Це, з одного боку, відрізняє молодь від інших вікових соціальних груп суспільства, а з іншого – дає їй змогу об'єктивно посідати цілком своєрідне місце і відігравати певну роль в усіх сферах життєдіяльності [11, с. 65].

Стратегічним завданням держави у процесі соціалізації молоді є забезпечення можливостей для кожної молодої особистості, отримання рівного доступу до інформаційних ресурсів, до якісної освіти, медичних послуг, робочих місць, інформації, спорту та дозвілля, що накопичило людство. Особливо важливим є забезпечення доступу молоді передусім до ресурсів інформаційного та комунікаційного характеру, які відкривають нові перспективи для розвитку та професійного становлення особистості у сучасному світі, її позитивної інформаційної соціалізації.

Межі молодіжного віку окреслюються особливостями підготовки і вступу юнаків і дівчат у продуктивне життя, що фіксується у відповідних нормативно-правових актах. У них обумовлюються право і можливість молодих людей провадити самостійну професійну діяльність, створювати сім'ю, відповідати за свої вчинки. ООН, ЮНЕСКО вважають молоддю юнаків і дівчат віком від 17 до 25 років. Соціологи деяких країн, наприклад США, період молодості визначають з 12 до 24 років. При цьому в тих же США поділяють молодь на «юнацтво» (12 – 18 років) і «молодих дорослих» (18 – 24 роки) [2, с. 15]. В колишньому СРСР, в Україні, зокрема, вікові межі молоді були визначені 14 – 29 роками. Традиційно вважалося, що межа молодіжного віку – від 16 до 30 років. А у Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді» зі змінами, внесеними згідно з

Законом від 23 березня 2004 року, відмічається, що молоддю вважаються громадяни віком від 14 до 35 років [9, с. 38].

У багатьох працях, зокрема Н. Паніної, М. Перепелиці, доводиться, що у 1970 – 1980-х роках завдяки акселерації, ускладненню процесу соціалізації вікові межі молоді суттєво розширилися й нині є такими: нижня – між 14 і 16 роками; верхня – між 25 і 30 роками, а в окремих країнах і до 35 років. Такі міркування ґрунтуються на тому, що нині підготовка молоді до праці, досягнення економічної самостійності та незалежності від допомоги батьків потребує більше часу, ніж у попередні десятиліття. Це відображає об'єктивні процеси у житті і розвитку суспільства: з одного боку, актуалізується завдання ранньої соціалізації молоді, залучення її до трудової практики на більш ранніх етапах, а з іншого – зростають межі середнього і старшого віку, тривалості життя в цілому, продовжуються терміни навчання та соціально-політичної адаптації, стабілізації сімейно-побутового статусу тощо.

Отже, молодь має рухомі межі свого віку, що залежать від соціально-економічного розвитку суспільства, від місця, котре вона посідає в соціальній структурі суспільства, рівня культури та умов життя, особливостей психологічного розвитку людини. Таким чином, молодіжний вік сьогодні – це поняття не стільки демографічне, скільки соціальне і політичне.

Сучасний стан українського суспільства відображає об'єктивну необхідність розглядати молодь як невід'ємну частину соціальної системи, що виконує особливу роль у процесі розвитку людства. Молодь, як органічна частина суспільства, на кожному етапі його розвитку виконує інтеграційні функції, об'єднуючи і розвиваючи досвід попередніх поколінь, сприяючи соціальному прогресу. Важливою функцією молоді є трансформація з минулого в майбутнє культурної й історичної спадщини всього людства в умовах природного розвитку соціальної системи.

Молода людина відчуває ставлення до себе та своїх потреб через впровадження молодіжної політики безпосередньо на місцях. Якщо в результаті здійснення державної молодіжної політики створюються необхідні умови, надаються достатні гарантії для соціального становлення і розвитку молодого покоління, то воно буде здатне і матиме бажання спрямувати свій потенціал відповідно до інтересів суспільства. Брак такої політики або її неадекватне проведення, як справедливо зазначає М. Головатий, «призводить до серйозних кризових явищ у молодіжному середовищі зокрема й у всьому суспільстві загалом» [6, с. 9].

Молодіжну державну політику в незалежній Україні було започатковано «Декларацією про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.) та законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.). Згодом вона була деталізована в таких законах, як «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.), «Про освіту», «Про зайнятість населення» (обидва – 1991 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1994 р.), «Про туризм» (1995 р.) тощо. Основні права і обов'язки молоді, як і інших громадян України, зафіксовані в Конституції України (ст. 53).

Ставлення молоді до державної молодіжної політики віддзеркалює ефективність її реалізації в країні. Результати загальнонаціонального опитування молодих людей віком 15-23 роки (дослідження проведено Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України, 2005-2006 рр.) свідчать, що більша частка респондентів негативно оцінює ефективність державної молодіжної політики в Україні. Так, тільки 7% респондентів назвали цю політику ефективною, 27% – скоріше ефективною, найбільша частка (28%) охарактеризувала її як скоріше неефективну і 21% респондентів вказали на її неефективність [19].

Це обумовлює важливість реалізації ефективної державної молодіжної політики, яка максимально відповідатиме потребам молодої людини та водночас держави. Така політика повинна відображати позицію держави стосовно цієї групи населення, її погляд у майбутнє та адекватність політичного курсу, створювати необхідні умови, гарантії для соціального становлення і розвитку молодого покоління.

Основною метою реалізації державної молодіжної політики в Україні має бути: створення умов для самореалізації кожної молодої людини та розвиток ініціатив молоді на принципах відкритості, системності та комплексності, особливо що стосується поглиблення соціальної політики та підвищення якості життя. Головною ідеєю реалізації державної молодіжної політики можна сформулювати таким чином: кожна молода людина повинна мати рівні умови для успішного життєвого старту – одержати якісну вищу освіту, отримати перше робоче місце, мати можливість забезпечити себе власним житлом та займатися самовдосконаленням протягом всього життя.

Одними з найголовніших завдань державної молодіжної політики, на думку В. Горбатенка, повинні стати: створення необхідних умов для зміцнення гарантій забезпечення прав і свобод молодих громадян, допомога молодим людям у реалізації і самореалізації їх творчих можливостей та ініціатив, залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України, надання державою кожній людині соціальних послуг з навчання, духовного і фізичного виховання, соціальний захист груп молоді, неспроможних самостійно розв'язувати власні проблеми або хоча б полегшити своє життя [17, с. 308].

У виробленні ефективної державної молодіжної політики важливу роль відіграє з'ясування суті та змісту процесів життєвого самовизначення молодої людини. Ці процеси поділяються на соціальне, політичне, професійне та економічне самовизначення.

Таким чином, на основі здійсненого аналізу, можна стверджувати, що молодь є рушійною силою процесу розвитку суспільства, що потребує участі всіх елементів соціальної системи в її формуванні і напрямі процесу розвитку шляхом прогресу, а молоде покоління має як первинні, так і вторинні його особливості. До первинних (основних) належать фізіологічні, психологічні, вікові та соціальні характеристики. Що стосується вторинних (другорядних), то вони впливають з первинних і залежать від виду суспільно корисної діяльності, місця проживання, соціального статусу. В свою чергу, державна молодіжна політика України є пріоритетним напрямом діяльності держави і повинна здійснюватися в інтересах молоді, нашого суспільства та Української держави загалом.

1. Балакера О. М. Довідкові матеріали про становище молоді та хід реалізації державної молодіжної політики в Україні. – К.: Весь мир, 1997. – 98 с. 2. Баразгова Е. С. Идеологическое воспитание молодежи в США. Свердловск, 1989. – С. 15. 3. Вербець В. Проблеми формування національної свідомості молоді // Наукові записки «Острозька Академія». – Острог, 1999. – Т. 2 – Ч. 1 – С. 231 – 234. 4. Гайванович І. Молодіжний рух України: тенденції та перспективи розвитку // Молода нація: Альманах: Спецвипуск. – К., 2000. – С.115 – 121. 5. Галабурда Ю. Молодіжний недержавний сектор у контексті становлення громадянського суспільства в Україні // Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – № 2. – С. 14 – 17. 6. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення // Укр. наук. дослід. ін-т проблем молоді. – К.: Наукова думка. – 1993. – С. 6 – 10. 7. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХІ ст. / Укр. НДІ проблеми молоді. – К.: А.Л.Д., 1997. – 158 с. 8. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року № 2859-ХІІ (зі змінами) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua/proza.htm. 9. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» із змінами від 23.03.2004 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 34. – С. 32 – 38. 10. Закон України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» від 4 листопада 2004 року, № 2150-IV (дію Закону зупинено на 2006 рік, на 2007 рік) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>. 11. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13). – С. 63-69. 12. Колесніченко Н. М. Становище молоді як одна з гуманітарних проблем нашого часу // Наукові праці: Науково – методичний журнал. Т. 23. Вип.10. Політичні науки. – Миколаїв: Вид – во МДГУ ім. П. Могили, 2002. – С. 88 – 90. 13. Конституція України. – К.: Україна, 1996. – 41 с. 14. Криворучко Ю. Молодь як суспільний чинник формування громадянського суспільства України // Громадянське суспільство як здійснення свободи: центрально-східноєвропейський досвід / За ред. А. Карася. – Л., 1999. – С. 309 – 316. 15. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально психологічний стан за умов тотальної аномії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – №1. – С. 41 – 48. 16. Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). – К.: Український ін-т соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001. – 242 с. 17. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – С. 367. 18. Соціологія: Курс лекцій / В. М. Піча, О. М. Семашко, Н. Й. Черниш та ін. За ред. В. М. Пічі. – К.: Заповіт, 1996. – 221 с. 19. <http://people.gov.ua>.